

Παραμορφώσεις και στρεβλώσεις του πολιτισμού

του Γιάννη Κοκόρη, φιλολόγου

Σε προηγούμενο άρθρο μας (Απρίλιος 2016) με τίτλο το ερώτημα «αν ανήκουμε στη Δύση», αναφερθήκαμε στην ιστορική εξέλιξη του Δυτικού Ρωμαϊκού Κράτους μετά τον διαμελισμό της ενιαίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας (395μ.Χ.) και την εισβολή και εγκατάσταση στη Δυτική, Κεντρική και Ν.Δ. Ευρώπη ολόκληρης πλημμυρίδας βαρβαρικών φύλων με συνέπεια την καταστροφή του ρωμαϊκού πολιτισμού και τη ριζική ανατροπή και αλλοτρίωση της κοινωνικής οργάνωσης και ζωής.

Οι κατακτητές με την πάροδο του χρόνου, ενσωμάτωσαν στις δικές τους κοινωνίες το ντόπιο στοιχείο. Από την ανάμειξη αυτή προέκυψε μια νέα ομοεθνία λαών, στους οποίους την κυριαρχία είχαν τα Φραγγο-Γερμανικά φύλα. Με την εδραίωση της κυριαρχίας των κατακτητών ο δυτικός κόσμος διαμορφώθηκε με βάση τις κοινωνικές και πολιτικές αντιλήψεις και τις συνήθειες των νέων αυθεντών και με τους όρους που αυτοί επέβαλαν: **Οι κατακτητές αυτοανακηρύχθηκαν ευγενείς και κύριοι**, ενώ οι υποταγμένοι λαοί – Ρωμαίοι οι περισσότεροι – περιήλθαν στην κατάσταση των δουλοπαροίκων. Επικεφαλής της τάξεως των ευγενών ήταν ο ηγεμόνας – αυτοκράτορας και ακολουθούσαν στην ιεραρχία οι βασιλείς, οι πρίγκιπες και οι δούκες (ως μέλη της βασιλικής οικογένειας). Τα άλλα μέλη στην ιεραρχία των ευγενών ήταν οι κόμιστες, οι βαρώνοι και οι ιππότες (Η σειρά κατά κατιούσα κλίμακα των βαθμίδων ιεραρχίας).

Με τις ανακατατάξεις αυτές το ελληνορωμαϊκό παρελθόν της Δυτικής Ευρώπης διακόπηκε απότομα. Στον κοινωνικό-πολιτικό τομέα επιβλήθηκε το φεουδαρχικό σύστημα, το οποίο διατηρήθηκε καθόλη τη διάρκεια του Μεσαίωνα μέχρι τη Γαλλική Επανάσταση. Στον θρησκευτικό χώρο οι απολίτιστοι επήλυδες διείδαν την ανωτερότητα του χριστιανισμού και τον δέχτηκαν στη θέση των δικών τους παγανιστικών παραδόσεων. Τον προσέλαβαν όμως επιφανειακά χωρίς την ένταξη και τη συμμετοχή τους στο εκκλησιαστικό γεγονός, που είναι θεμελιώδες στοιχείο του χριστιανισμού, αφού στην εκκλησιαστική σύναξη πραγματώνεται η συμμετοχή των πιστών στην Ευχαριστία, κοινωνείται ο βίος και φανερώνεται η αλήθεια της ζωής. Και σήμερα ακόμη η λέξη «εκκλησία» στη Δύση σημαίνει μόνο ένα θεσμικό εγκαθίδρυμα της Χριστιανικής Θρησκείας (Για περισσότερα παραπέμπω στο βιβλίο του Χρ. Γιανναρά «Εξι Φιλοσοφικές Ζωγραφιές», σελ.243 κ.ε.).

Η φεουδαρχία υπήρξε ο χαρακτηριστικός δεσμός της κοινωνικο-πολιτικής και της οικονομικής οργάνωσης, που εδέσποσε στη Δυτική Ευρώπη κατά τους μεσαιωνικούς χρόνους. Ήταν απόρροια της πρωτόγονης κοινωνικής δομής των κατακτητών και του διαμελισμού του δικαιώματος της ιδιοκτησίας που επέβαλαν. Βάση του συστήματος ήταν **τα φέουδα**, μεγάλες εκτάσεις καλλιεργήσιμης γης και άλλες περιοχές, που παραχωρούσαν οι ηγεμόνες των κρατών σε ευγενείς με την υποχρέωση να παρέχουν στην κεντρική εξουσία ως αντάλλαγμα στρατιωτικές υπηρεσίες. Οι φεουδάρχες με τη σειρά τους ανέθεταν στους δουλοπάροικους την καλλιέργεια των κτημάτων με την υποχρέωση να τους παραχωρούν το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής. Εκείνος πάλι – ο φεουδάρχης – παρείχε στρατιωτική και οικονομική ασφάλεια και προστασία από τις εχθρικές επιδρομές. Επί πλέον ασκούσε και τη

δικαστική εξουσία. Για πνευματική και πολιτιστική κίνηση ούτε λόγος να γίνεται. Οι λίγοι εγγράμματοι μετά δυσκολίας επαρκούσαν για τις διοικητικές ανάγκες. Το κοινωνικό-πολιτικό και οικονομικό αυτό σύστημα διατηρήθηκε επί δέκα και πλέον αιώνες και επέζησε και μετά τη δημιουργία των εθνικών κρατών, τουλάχιστον ως νοοτροπία. Άφησε ισχυρά κατάλοιπα στον ψυχισμό των Ευρωπαίων, τα οποία επηρεάζουν τις αντιλήψεις και τη συμπεριφορά της άρχουσας κυρίως οικονομικής και πολιτικής τάξης. Ο φεουδαρχισμός ταυτίστηκε ιστορικά με την περίοδο του Μεσαίωνα, λέξη συνώνυμη του σκοταδισμού και της πνευματικής στασιμότητας. Μέσα στα κοινωνικά αυτά πλαίσια διαμορφώθηκαν δύο μόνο τάξεις, **οι προνομιούχοι και οι δουλοπάροικοι**. Στην τάξη των προνομιούχων συγκαταλέγεται όλη η ιεραρχία των ευγενών μαζί με τον ανώτερο κλήρο. Μάλιστα οι βασιλικές οικογένειες προόριζαν τα παιδιά τους για την πολιτική (Φέουδα) και για τον ανώτερο κλήρο (καρδινάλιο). Η αλλοτρίωση του δυτικού ρωμαϊκού κόσμου από τις δικές του πολιτιστικές παραδόσεις και η πλήρης υποταγή του στη νέα τάξη πραγμάτων ολοκληρώθηκε στις αρχές του 11^{ου} αιώνα, όταν επιβλήθηκε στον παπικό θρόνο από τον βασιλιά της Γερμανίας Ερρίκο τον Γ' ο πρώτος Γερμανός Πάπας Κλήμης ο Β' το έτος 1046. Δεν είναι τυχαίο ότι ύστερα από λίγα χρόνια έγινε το Εκκλησιαστικό Σχίσμα (1054) της Δύσης από την Ανατολή.

Σκοπός του παρόντος Σημειώματος δεν είναι να παρουσιάσει τα κύρια σημεία της ευρωπαϊκής ιστορίας. Κάτι τέτοιο θα ήταν αδιανόητο. Απλώς επισημαίνει ορισμένα γεγονότα που επηρέασαν και διαμόρφωσαν τη νοοτροπία και τον τρόπο ζωής του δυτικού κόσμου, ώστε να μη παραθεωρούμε τη δική μας πολιτιστική κληρονομιά και τα δικά μας κριτήρια εκτίμησης και αξιολόγησης των πραγμάτων και των κοινωνικών μας σχέσεων. Και ακόμη να μη παρασυρόμαστε από τη λάμψη της εικονικής πραγματικότητας. Μιλάμε για δημοκρατική Ευρώπη και δικαίως, μας διαφεύγει όμως το γεγονός ότι μέχρι και τον 19^ο αιώνα όλα σχεδόν τα ευρωπαϊκά κράτη είχαν το πολίτευμα της απόλυτης μοναρχίας. Έχει και αυτό την ιστορική του εξήγηση. Το πέρασμα από τον Μεσαίωνα στην Αναγέννηση συντελέστηκε με τη βαθμιαία δημιουργία της αστικής τάξης, αποτέλεσμα των εμπορικών και βιοτεχνικών πόλεων της Ιταλίας και μερικών άλλων παραλιακών πόλεων. Η οικονομική αυτή ευρωστία προκάλεσε την αφύπνιση των λαών μαζί βέβαια και με άλλους παράγοντες, όπως η εφεύρεση της τυπογραφίας και η διάδοση του βιβλίου, οι ανακαλύψεις των νέων χωρών, η μετάβαση Ελλήνων λογίων στη Δύση λίγο πριν και μετά την άλωση της Κων/πόλεως (1453) κ.ά. Η οικονομική ευχέρεια έδωσε τη δυνατότητα στους ηγεμόνες να συντηρούν στρατό, να περιορίσουν την ισχύ και την αυτονομία των φεουδαρχών και κατ' εφαρμογή του ρωμαϊκού δικαίου να επιβάλουν τον απολυταρχισμό. Τη συμβολή των αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων στην πνευματική-πολιτιστική Αναγέννηση τη δίνει παραστατικά ο Κωστής Παλαμάς στον «Δωδεκάλογο του Γύφτου», βιβλίο 5^ο. Οι «Αθάνατοι» και οι «Ωραίοι» λένε στον Γύφτο-Ποιητή:

«Όπου πάμε θα βρούμε πατρίδες / και θα πλάσουμε απ' τον Βόσπορο / χαϊδευτά
συνεβγαλμένοι ως τον Αδρία· / θα φωλιάσουμε στη Βενετία, / θα ξαναριζώσουμε στη Ρώμη
/ , θα μας αγκαλιάσει η Φλωρεντία».

Η στροφή στη μελέτη των κλασικών συγγραφέων ονομάστηκε, όπως είναι γνωστό, ανθρωπισμός. Πραγματοποιήθηκαν λαμπρές εκδόσεις και μελέτες των αρχαίων ελληνικών

και λατινικών κειμένων, οι οποίες συνεχίζονται με επιτυχία μέχρι σήμερα. Η στροφή αυτή μαζί με τους άλλους παράγοντες της Αναγέννησης συνέβαλαν στην αφύπνιση του πνεύματος και στην έξοδο από τον Μεσαίωνα. Οι επιδόσεις των Ευρωπαίων, που ακολούθησαν, στον τομέα των επιστημών και της τεχνολογίας υπήρξαν τεράστιες και ευεργετικές. Ο πολιτισμός αυτός, παρατηρεί ο καθηγητής Χρ. Γιανναράς, είναι ο μόνος στην ανθρώπινη ιστορία που αναδείχτηκε πραγματικά παγκόσμιος (βλ. «Έξι Φιλοσοφικές Ζωγραφιές», σελ.248-250). Εντούτοις στον τομέα των κοινωνικών σχέσεων και της πολιτικής οι Ευρωπαίοι είδαν τον ελληνικό πολιτισμό αντεστραμμένα. Έτσι τον προσάρμοσαν στις δικές τους πολιτιστικές καταβολές και αντιλήψεις για τον άνθρωπο και τη ζωή. Ο ανθρωπισμός αυτός δεν έχει τίποτα το κοινό με αυτό που εννοούμε εμείς με τη λέξη **ανθρωπιά**. Για τον δυτικοευρωπαίο η κοινωνία και το κράτος στέκονται πάνω από τον άνθρωπο. Για τον Έλληνα ο άνθρωπος είναι αξία μοναδική και ανεπανάληπτη. Είναι ένας ξεχωριστός κόσμος, μια μικρή βέβαια ολότητα, που έχει πληρότητα, ένας τέλειος μικρόκοσμος, που εκ γενετής είναι κοινωνική ύπαρξη εκ φύσεως προορισμένη να ζήσει στην κοινωνία, διότι εκεί είναι η φυσική θέση της και εκεί έχει επώνυμη υπόσταση. Για τον Ευρωπαίο ο άνθρωπος είναι μονάδα του είδους, ένα ανώνυμο άτομο, που εντάσσεται στην κοινωνία με τις ατομικές του απαιτήσεις και ιδιοτελείς αξιώσεις. Στην ελληνική αντίληψη διαμορφώθηκε η έννοια του πολίτη-ανθρώπου, που έχει ευθύνες για το σύνολο, το οποίο με τη σειρά του συντελεί στην καταξίωσή του. Ο πολίτης-άνθρωπος δεν αντιμάχεται την κοινωνία, ούτε πάλι η κοινωνία συνθλίβει και εξουθενώνει τον άνθρωπο. Και τούτο διότι κοινωνία και κράτος δεν μπορούν να νοηθούν ως απρόσωπες δομές έξω από τον άνθρωπο. Και δεν είναι λογικό να επιδιώκεται η ευτυχία του κράτους χρησιμοποιώντας απάνθρωπα μέσα. Θα κλείσουμε το θέμα μας με ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα: Η Γερμανία είναι γνωστό ότι διακατέχεται από την αλαζονεία της ευρωπαϊκής υπερδύναμης με την ισχυρή και συνεχώς αυξανόμενη οικονομία της. Εντούτοις η φτώχεια ανέρχεται στα 12,5 εκατομμύρια Γερμανών επί συνολικού πληθυσμού 80,65 εκατ. (ή στο 15,5% του συνόλου), παρά το γεγονός ότι η οικονομία της Γερμανίας βρίσκεται σε συνεχή ανάπτυξη και η ανεργία είναι σε χαμηλά επίπεδα. Τούτο οφείλεται στο ότι η αύξηση του πλούτου συνοδεύεται από όλο και μεγαλύτερη ανισότητα. Πολλές θέσεις εργασίας προσφέρουν μισθούς πείνας. Έτσι εξηγείται το φαινόμενο ότι η πτώση της ανεργίας δεν μειώνει τη φτώχεια. Ο θρίαμβος της απάτης του κατά κεφαλήν εισοδήματος και του Μέσου Όρου!!

Στη συνέχεια θα δώσουμε μερικά επιπλέον στοιχεία και παραδείγματα που συνιστούν παραμόρφωση και στρέβλωση του πολιτισμού. Αναφερθήκαμε προηγουμένως στην απατηλή εικόνα που προσφέρει η πολυδιαφημισμένη άνοδος του κατά κεφαλήν εισοδήματος μιας χώρας. Την απατηλή αυτή εικόνα υποδηλώνει εύστοχα το γνωστό παλιό πολιτικό σλόγκαν: «Οι αριθμοί ευημερούν και οι άνθρωποι δυστυχούν». Και είναι αληθής ο λόγος αυτός, διότι για να επιτευχθούν υψηλοί δείκτες παραγωγικότητας και κέρδους θυσιάζονται και απεμπολούνται βασικές απολαβές και δικαιώματα των εργαζομένων (ασφάλεια, υγεία, παιδεία κ.ά.), όπως απαιτεί μια ορθολογική και αποτελεσματική οικονομική συνταγή. Η οικονομική αυτή πολιτική πηγάζει από την αντίληψη που επικρατεί σήμερα, ότι η ποσότητα προέχει της ποιότητας του επιμέρους και του μερικού, αντίληψη η

οποία δεν μπορεί να ισχύσει ως γενικός κανόνας, πολύ περισσότερο μάλιστα όταν πρόκειται να συγκριθούν τα ποσοτικά μεγέθη και τα οικονομικά κέρδη με ανθρώπινες ζωές. Δυστυχώς ο άνθρωπος σήμερα έπαυσε να λογίζεται ως αξία μοναδική και ανεπανάληπτη, όπως εκτενέστερα αναφέραμε στο προηγούμενο άρθρο. Εκλαμβάνεται και μετριέται είτε ως παραγωγική μονάδα, είτε ως καταναλωτής, είτε ως οπαδός και ψηφοφόρος.

Το πολιτιστικό παράδειγμα της Δύσης, από το οποίο έχουμε και μεις επηρεασθεί σε αρκετό βαθμό, παραβλέπει και αγνοεί οποιαδήποτε άλλη αξία και διάσταση του ανθρώπου, πέρα της ωφελμιστικής του ικανότητας. Αγνοεί ανθρώπινες ευαισθησίες, ψυχικές και πνευματικές ανάγκες, κοινωνικές σχέσεις και υποχρεώσεις. Αγνοεί προπάντων τα δικάια του, υιοθετώντας ως αρχή το δίκαιο του ισχυροτέρου. Έτσι αξιολογείται για παράδειγμα και η Τουρκία των 80 εκατομμυρίων, διότι είναι μια πελώρια αγορά και αξίζει πολύ περισσότερο από κάθε μικρότερη χώρα, ασχέτως αν η τελευταία έχει αξιόλογη προσφορά στην ελευθερία και στον πολιτισμό και παρόλο ότι οι τουρκικές απαιτήσεις είναι προδήλως άδικες και παράλογες. Η θεωρία του ωφελμισμού διδάσκει ότι υπέρτατη αρχή που ρυθμίζει την ηθική συμπεριφορά των ανθρώπων είναι η επιδίωξη του χρήσιμου και του ωφέλιμου. Στην εποχή μας κατέληξε να σημαίνει την επιδίωξη του υλικού συμφέροντος και κάθε ιδιοτέλειας. Αυτή καθορίζει και το τί είναι δίκαιο και τι ηθικό. Αντίθετα ο Σωκράτης εξέταζε την έννοια της ωφελιμότητας σε συσχετισμό με την έννοια του αγαθού. Και έχει μείνει παροιμιώδης η σοφή ρήση του: **«Κάθε αγαθό είναι και ωφέλιμο, όχι όμως ότι το κάθε ωφέλιμο είναι και αγαθό»**. Ακόμη και η δικαιοσύνη, παρατηρεί ο Πλάτων, αν δεν συνδυασθεί με το αγαθό είναι επικίνδυνη: «Η ιδέα του αγαθού είναι μέγιστο μάθημα και, όταν συσχετισθούν με αυτήν η δικαιοσύνη και οι άλλες αρετές γίνονται ωφέλιμες και χρήσιμες» («Πολιτεία», 505 Α΄).

Ήταν επόμενο λοιπόν με τέτοιες πολιτιστικές εκτροπές στη σημερινή εποχή της κυριαρχίας των Αγορών και της παγκοσμιοποίησης, όπου όλα πωλούνται και όλα αγοράζονται να βρει επαλήθευση και εφαρμογή ο λόγος του ποιητή ότι «Ο άνθρωπος κατάντησε κι αυτόςπραμάτεια» (Γ. Σεφέρης), όπως και ο επόμενος του ιδίου: «Οι γέροντες ξαστόχησαν κι όλα τα παραδώσανε // Και την αγάπη και το βίος και τα βουνά τα πράσινα». (Οι γέροντες = Οι αντιπρόσωποι ενός σχετικά μικρού ευρωπαϊκού λαού, οι οποίοι αστόχησαν στην αποστολή τους και λησμονώντας το καθήκον τους δέχτηκαν πριν από 77-78 χρόνια τις απαιτήσεις του πανίσχυρου και αδίστακτου γείτονά τους. Κάθε αναφορά σε σημερινά πολιτικά δρώμενα παρέλκει). Το πνεύμα του ωφελμισμού έχει επιδράσει βαθύτατα και στον τρόπο με τον οποίο ο άνθρωπος βλέπει και εξετάζει τα πράγματα και τα θέματα που τον περιβάλλουν και τον απασχολούν. Ο δυτικός άνθρωπος προτάσσει την πρακτική χρησιμότητα των πραγμάτων. Ο Έλληνας προσπαθεί ανέκαθεν να δει πίσω από τα όντα τον λόγο της ύπαρξής τους. Αναζητεί δηλαδή τη φύση και την αλήθεια των πραγμάτων. Τη διαφορά αυτή Ανατολής – Δύσης ο Ρωμαιοκαθολικός καθηγητής Ζαν Ντανιελού (Jean Danielou) τη θεωρεί βασικό γνώρισμα που διακρίνει τους δύο πολιτισμούς. Το ίδιο υποστηρίζουν και σύγχρονοι Έλληνες διανοούμενοι και ερευνητές (Ιωαν. Ρωμανίδης, Χρ. Γιανναράς, Γ. Μεταλληνός, Ιερόθεος Βλάχος κ.ά.), οι οποίοι επισημαίνουν και τη διαφορετική αντιμετώπιση πολλών θεμάτων πολιτικών, επιστημονικών, θρησκευτικών, κοινωνικών κ.ά., εξαιτίας αυτής της διαφοράς.

Η ελληνική αγωγή και παιδεία, θεμέλιο του πολιτισμού, από τους κλασικούς ήδη χρόνους, είχε ως στόχο να καλλιεργήσει στον άνθρωπο την αρετή και να του εμφάνει την επιθυμία και τον έρωτα να γίνει τέλειος πολίτης, να μάθει δηλαδή να άρχει και να άρχεται σύμφωνα με το δίκαιο. Αργότερα υπό την επίδραση του χριστιανισμού ο στόχος συμπληρώθηκε με την έννοια του φωτισμού του νου που είναι η πηγή της γνώσης. Κλασικός έχει παραμείνει ο ορισμός της παιδείας, όπως τη συγκεκριαλιώνει ο Πλάτων στο έργο του «Νόμοι» (Βιβλ. Α΄, 643d – 644b): «Κάθε άλλη αγωγή, επιμένει ο φιλόσοφος, που αποβλέπει στην απόκτηση χρημάτων, είτε ισχύος, είτε άλλων γνώσεων χωρίς τη φρόνηση (= την πρακτική σοφία) είναι τιποτένια, ανελεύθερη και ανάξια να ονομάζεται παιδεία». Αξίζει εδώ να σημειώσω ότι η έννοια της φρόνησης ως πρακτικής σοφίας, αποδίδεται στο αρχαίο κείμενο με τη λέξη: «νους», που είναι κατά την ψυχολογία **η πηγή της νόησης, το ηγεμονικό της ψυχής**. Και το **νοείν** είναι η σύνθετη λειτουργία του πνεύματος, καθώς προϋποθέτει όλες τις ψυχικές ικανότητες – δυνάμεις (αίσθηση, παράσταση, αντίληψη, μνήμη, φαντασία κλπ), στις οποίες και στηρίζεται. Γι’ αυτό ο νους είναι το πρώτο και πρωταρχικό γνωστικό κέντρο. Με αυτή την έννοια δεν απέχει, νομίζω, **τηρουμένων των αναλογιών**, από τη χριστιανική αντίληψη για φωτισμό του ανθρώπου ή για φωτισμό του νου, εκδοχή που δεν είναι άσχετη με την ευχή «καλή φώτιση», με την οποία μας κατευόδωναν οι μητέρες μας, όταν ξεκινούσαμε για το σχολείο. Το δεύτερο γνωστικό κέντρο του ανθρώπου είναι ο λόγος (= η λογική και Λατ. ratio). Είναι η πρακτική ενέργεια, το εργαλείο το οποίο διατυπώνει και εκφράζει τις εμπειρίες του νου. Οπωσδήποτε όμως στη διαδικασία απόκτησης των γνώσεων προηγείται ο νους. Οι δυτικοί όμως έδωσαν προτεραιότητα στη λογική. Δεν αρκέστηκαν μόνο σ’ αυτό. Προχώρησαν στην ταύτιση των δύο αυτών λειτουργιών με υπερίσχυση πάντοτε της λογικής, στην οποία αναγνώρισαν απεριόριστες ικανότητες. Γι’ αυτό κατά την επικρατούσα αντίληψη των δυτικοευρωπαίων τα λογικά συμπεράσματα, τα όποια πορίσματα, δεν ανταποκρίνονται απλώς στην αλήθεια, αλλά και ταυτίζονται με την αλήθεια. **Έτσι φθάσαμε στις απόλυτες λύσεις, στους δογματισμούς και στα αλάθητα κάθε μορφής**. Είναι η πλήρης επικράτηση του Ορθολογισμού (Ρασιοναλισμού), που οδήγησε στη θεοποίηση της λογικής και στην ταύτιση της ανθρώπινης λογικής με τη θεία λογική. Η αλαζονική αυτή υπερέυωση της λογικής, γέννημα του Διαφωτισμού, προκάλεσε πλείστα όσα δεινά στην ανθρωπότητα. Προσπαθώντας να καλυτερεύσουν την κοινωνία με την καθιέρωση διαφόρων συστημάτων έφθασαν σε αποτυχίες και αδιέξοδα. Και αντί να προβούν σε αυτοκριτική επιρρίπτουν τις ευθύνες στην κοινωνία. Οι παρενέργειες των ανωτέρω εκτροπών είναι πολλές και καθορίζουν την καθημερινή ζωή και συμπεριφορά των ανθρώπων και των κρατών. Θα κλείσω όμως το κεφάλαιο αυτό, μνημονεύοντας την κυρίαρχη θεωρία και πράξη του εγωκεντρικού ατομικισμού, πραγματική κοινωνική πληγή και διαστροφή, διαλυτική και υπονομευτική της κοινωνικής συνοχής και των ανθρώπινων σχέσεων. Σε επίπεδο κρατών και μεγάλων οικονομικών επιχειρήσεων και στα πλαίσια του ανταγωνισμού αναβιώνει το δόγμα της δύναμης και της φυσικής επιλογής, σύμφωνα με το οποίο εκείνοι που επιβάλλονται και επιβιώνουν είναι οι πιο ισχυροί. Η ιστορία όμως διδάσκει ότι οι πιο ισχυροί διαθέτουν άφθονη τη σκληρότητα και τη βουλιμία του θηρίου. **Ο ατομικισμός ακόμη οδήγησε άλλοτε στον αναρχισμό και άλλοτε στον φασισμό**. Στην πρώτη

περίπτωση οι εντασσόμενοι σ' αυτά τα κινήματα νομίζουν ότι βιώνουν την ατομική τους ελευθερία. Στη δεύτερη, εκείνοι που συμμετέχουν σε φασιστικές οργανώσεις και δραστηριότητες προσπαθούν να βιώσουν τη συμπαγή ενότητα του συνόλου, θυσιάζοντας τη δική τους ιδιοπροσωπία.

Πολλοί ίσως ισχυριστούν ότι οι εκτροπές και οι στρεβλώσεις που αναφέραμε δεν είναι μόνο του δυτικού κόσμου αλλά και δικές μας και ίσως γενικότερες. Θα συμφωνήσουμε με μιά ουσιώδη όμως παρατήρηση, που διαφοροποιεί τις δύο κοσμοαντιλήψεις. Στην Ανατολή ποτέ η στρέβλωση και το παρά φύση δεν θεσμοθετήθηκε ως νόμιμος τρόπος ζωής. Παρέμεινε πάντοτε στην περιοχή της αστοχίας. Ο Έλληνας είχε τη συναίσθηση της αστοχίας του, η οποία ήταν καταδικασμένη στην κοινωνική συνείδηση του συνόλου. **Η θεσμοθέτηση λοιπόν της αστοχίας (αμαρτίας) είναι η μεγάλη παρεκτροπή και στρέβλωση και όχι η αστοχία.** Ο καθηγητής π. Γεώργιος Δ. Μεταλληνός σε μια μελέτη του με τίτλο το ερώτημα «**1992 απειλή ή ελπίδα;**» που κυκλοφόρησε τις παραμονές της ίδρυσης της Ε.Ε. και της ένταξης της χώρας μας σ' αυτή, αναφέρει τα εξής: « Ο εκθαμβωτικός για πολλούς ευρωπαϊκός πολιτισμός εντοπίζεται στην τεχνολογία, αλλά αποδεικνύεται ανίκανος να δημιουργήσει ανθρώπινες προσωπικότητες, που θα την χρησιμοποιήσουν για τη σωτηρία του ανθρώπου και όχι για την καταστροφή ή εκμετάλλευσή του». (Σημειωτέον ότι ο παπα-Γιώργης Μεταλληνός έχει μελετήσει σε βάθος σε πολλά συγγράμματά του τα προβλήματα του νεώτερου ελληνισμού και της Ε.Ε.).

Ας μη ξεχνάμε ότι η Ευρώπη δημιούργησε την αποικιοκρατία ως προέκταση της δουλοπαροικίας και γέννησε τους δύο καταστρεπτικούς παγκόσμιους πολέμους του 20^{ου} αιώνα. Σήμερα τη σαρώνει ο μηδενισμός και ο αθεϊσμός. Δεκάδες χριστιανικοί ναοί κλείνουν και μετατρέπονται σε πάσης φύσεως καταστήματα. Παράλληλα το φάσμα της διάλυσης της Ένωσης πλανάται στην Ευρώπη. Ο σημερινός Ευρωπαίος διακατέχεται από πλήρη απελπισμό και αγωνία και βρίσκεται μπροστά σε μεγάλα αδιέξοδα. Έτσι εξηγείται και το γεγονός ότι νέοι της Ευρώπης στρατολογούνται στις τάξεις του I.S.I.S. (του Τζιχάντ). Και δεν μιλάμε για νέους που δεν έχουν στον ήλιο μοίρα. Από τους 2000 Γάλλους που προσηλυτίστηκαν στο Ισλάμ ως μαχητές το έτος 2014 οι 500 προέρχονταν από μεσοαστικές χριστιανικές οικογένειες (βλ. Εφημ. «Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» 24-25/01/2015).